

Socialpolitik 1872-1972

Kjeld Philip

Styrelsen for Internationalt Udviklingssamarbejde

Tiden omkring 1870-75 er på mange felter en forandringernes tid. Såvel landbrug som industri bevæger sig ind i en ny epoke. Det ville imidlertid være historieforfalskning, hvis man ville påstå, at vi i denne periode, hvor Nationaløkonomisk Forening kom til, var inde i en socialpolitisk særlig interessant periode. I socialpolitikens historie står der ingen milesten i halvfjerdsene. Der står én ved århundredets midte og en anden omkring 1891/92. Der skete selv sagt lidt henad vejen, men halvfjerdsene satte på dette område intet skel.

Tiden for hundrede år siden var endnu domineret af de udvidede familier. På en typisk landejendom fandt man mand og hustru, tre-fire-fem børn, måske tre karle og to piger, alt i alt en gruppe på ti til tolv mennesker. Denne gruppe arbejdede sammen og havde en meget stor del af deres forbrug sammen; de spiste sammen, opholdt sig om aftenen i samme stue (eller køkken), og om natten sov de under samme tag. Disse storfamilier prægede også byerne: Købmænd og håndværkere havde svende og lærlinge, der som regel boede hos dem og var optaget i deres husholdninger, mens husmoderen måtte have en pige eller to til at klare den store folkehusholdning. Man fødtes ind i en storfamilie, og man døde ud af en storfamilie, måske placeret i aftægtsstuen, men alligevel.

I århundredets løb er denne familietype gået i opløsning. Familierne er blevet reducerede til primærfamilier, mand, kone og børn-familier, børnene flytter tidligere og tidligere hjemmefra, og familien består derefter kun af to eller én generation. Man fødes ind i en lille familie, og man dør i ensomhed.

Den gamle storfamilie betød et fællesskab i arbejde og forbrug. Den moderne primærfamilie byder kun på fællesskab i forbruget. Mand og kone går hver til sit arbejde og mødes kun ved bord og seng. Børnene, der engang voksede ind i såvel deres forældres arbejde som deres fritids- og forbrugsaktiviteter, vokser i dag op uden nogen forståelse for, hvad deres forældre gør på arbejdspladsen.

Den nye familieform, selv et resultat af hele den økonomiske arbejdsdeling, har måttet være med til at revolutionere hele indstillingen til socialpolitikken og for øvrigt også til finanspolitikken. Ensomhed er blevet et af tidens problemer, et andet er flugten fra ensomheden ind i en ny slags storfamilier, de kollektive familier, hvor man kan genskabe den ene halvdel af den gammeldags storfamilie, forbrugssiden, men næppe den anden, produktionssiden.

Til enhver tid er henvend halvdelen af befolkningen ikke i stand til at forsørge

sig selv. Det gælder bornene, de gamle, de syge, de åndssvage, de sindssyge eller de på anden måde invaliderede. Og ethvert samfund har sine sociale tabere. Den tids storfamilie kunne løse mange af de sociale problemer, der dukkede op. Enheden var stor nok til at kunne klare et barns fødsel, en længere sygdomsperiode, en gammels underhold. Naturligvis kunne uheldene rotte sig sammen og skabe svære problemer. Der var også dem, der faldt uden for systemet. Men stort set fik børn og gamle, syge og invalider deres underhold i familierne. Og de arbejdsføre følte det som en forpligtelse at hjælpe de andre inden for den udvidede familie; men de anså sig også for berettigede til at blive hjulpet, når det blev deres tur.

Oplysningstidens socialpolitik gennemgik ved århundredets midte visse reformer. Oplysningstidens embedsmænd havde haft en ganske velvillig indstilling til det socialpolitiske. De havde også ganske let ved det. Hvad der skete ved Socialreformen af 1799/1803 var, at godsejere og embedsmænd bestemte, at bønder og borgere skulle betale til de fattige. At fratage borgerlige rettigheder, såsom valgret og valgbarhed, kom ligesom ikke på tale i en verden, hvor ingen nød disse rettigheder. Men der er heller intet, der tyder på, at man dengang overvejede at gøre modtagelsen af fattighjælp til noget særligt nedværdigende.

Men i og med, at bønder og borgere fik magten, ændredes indstillingen. Begivenheder på vejen er Stænderforsamlingerne (1834), Sogneforstanderskabene (1841), reformerne af byernes styre (omkring 1840) og sidst, men ikke mindst grundlovens vedtagelse i 1849. Pludselig var de betalende og de bestemmende de samme. Hertil kom, at disse grupper, borgere og bønder, navnlig bønderne, i umindelige tider havde følt, at de var blevet uretfærdigt behandlet, plagede af skatter, som bedrestillede medlemmer af samfundet, adelen og embedsmændene, havde pålagt dem, men stort set selv var sluppet udenom at betale.

Nu, da bønder og borgerskab havde fået politiske rettigheder, var det blevet muligt at fratage de fattige disse rettigheder. Det gjorde man så. Den, der havde modtaget fattighjælp, tidens eneste form for offentlig socialbistand, mistede, indtil hjælpen måtte være tilbagebetalt, retten til at stemme og til at kunne blive valgt. Man gik i det hele taget ind i en periode, hvor man gjorde, hvad man kunne for at afskrække folk fra at søge offentlig bistand. Allerede i 1824 havde man under pres nedefra, men under modstand fra embedsmændene, fået en bestemmelse, hvorved det forbødes folk, der havde modtaget fattighjælp, at indgå ægteskab. Man har nok i den tid – mere end hundrede år forud for den papirløse tid – forestillet sig, at man herved kunne hindre fattige i at få børn, derved blive endnu fattigere og en endnu større byrde for samfundet. Endnu

mere end disse bestemmelser skulle nok fattiggårdene, som rigtigt blomstrede frem ved århundredets midte, tjene til at holde folk i småhusene. Disse anstalter, hvor man under de usleste forhold og under arbejdspligt blandede forældreløse børn, gamle, invalider, åndssvage og sindssyge med drankere og vagabonder, må virkelig have kunnet holde folk væk fra det offentlige .

Afskrækkelse måtte opmuntre folk til at søge deres problemer løst ad anden vej. En af dem bestod i at etablere kasser. Vi fik sparekasser, sygekasser, arbejdsløshedskasser, ja endog noget, der blev kaldt de fattiges kasse, hvilket var noget ganske andet end fattigkassen.

I 1853 havde man fået oprettet de fattiges kasse, en kasse, hvortil borgere og bønder frivilligt skulle yde, og som skulle kunne yde en håndsrækning i ny og næ til at hjælpe værdigt trængende til at holde sig ude af fattigvæsenet. Den, der engang havde fået fattighjælp, havde jo mistet rettighederne, og truslen om at miste dem havde derfor ingen virkning. Snart måtte man imidlertid opgive princippet om frie bidrag til disse kasser; der kom næsten ingen. Og kommunerne begyndte at give bidrag. Man havde da to slags fattigvæsen, begge kommunalt finansierede, et finere til at holde folk borte fra det andet og meget lidet fine.

Al denne uvenlighed måtte opmuntre folk til at søge problemerne løst ad anden vej. Sparekasserne havde et klart socialt sigte. Her kunne medborgere indsætte småbeløb og have dem til rådighed i nødens stund. Enkelte kasser stilede endda imod også at være lånekasser for småkårsfolk, mens de fleste foretrak det sikre, købte obligationer.

Sygekassernes historie fortaber sig langt ind i fortiden, men sygekasserne i vor tids forstand er børn af denne tid. Man sluttede sig sammen i småkasser, betalte præmier og sikrede sig hjælp i sygdomstilfælde. Alle slags småkårsfolk, selvstændige såvel som lønmodtagere, fandt sammen i kasserne.

I halvfjerdsernes begyndelse dukkede fagforeningerne op. Et af deres store problemer var at hindre arbejdere i at underbyde for at få arbejde. Det er derfor ikke så mærkeligt, at de kom ind på at etablere arbejdsløshedskasser.

For alle tre slags kasser, spare-, syge- og arbejdsløshedskasser var halvfjerdserne groår. På alle tre områder etableredes i dette årti talrige nye institutioner.

Vort hundredår indledtes således med en todeling i socialpolitikken, en offentlig, meget streng fattigpolitik, og en række private organisationer, kasser, til at løse en række sociale opgaver. Denne todeling var noget relativt nyt. Tidligere havde man haft et nogenlunde humant omend yderst beskedent offentligt forsorgssystem. Århundredet 1870-1970 kom til at præges af todelingen, der kom til at sejle under betegnelserne forsorg og forsikring. Det kom imidlertid

også til at blive præget af de to ordningers sammensmelten til én; og i dag er forsorg og forsikring blevet ord uden megen mening i dagens debat.

Halvfemsernes begyndelse gav os vor periodes første socialreform. Fattigloven humaniseredes. Man kom ind på sondringen mellem de værdigt trængende, der skulle have fattighjælp uden fattighjælps virkninger, og de andre, de uværdige, hvem fattighjælps virkninger fortsat skulle ramme, De, der nu løftedes op i en finere gruppe, var de blinde, de døve, de åndssvage og de sindssyge, for så vidt de var anbragt på godkendte anstalter, personer, der har opbrugt deres sygekassehjælp, men dog stadigt var syge, forliste søfolk og under krig tillige soldaterfamilier. Individuer i alle disse grupper kunne modtage en skønmæssigt udmålt ydelse, der skulle tilfalde dem, uden at det skulle påvirke deres borgerlige rettigheder. Man leder forgæves i opremsningen af de berettigede efter de gamle. Det skyldes, at de var så fine, at de fik deres egen lov. Bistanden blev givet helt efter de samme regler som fattighjælp uden fattighjælps virkninger, men den var så fornem, at den blev kaldt alderdomsunderstøttelse. Man kunne måske vente, at de mærkelige »de fattiges kasser« var forsvundet ved denne lejlighed, men de levede videre og opnåede i 1907 at blive helt offentligt administrerede og fik statstilskud. De fik endog navneforandring og kaldtes herefter hjælpekasser.

Omtrent samtidig påbegyndtes den udvikling, som skulle ændre kasserne fra at være private forsikringsinstitutioner over mærkelige semioffentlige nokså ugenomskeuelige institutioner til at blive led i et offentligt sikringssystem. 1892 fik vi de første statstilskud til sygekasserne, 1907 til arbejdsløshedskasserne.

Hvad var egentlig sket, der kan forklare, at reformen kom i halvfemserne. Forholdsvis stærk økonomisk fremgang skabte en gunstig baggrund. En forklaring, ofte anvendt, er, at Estrup var inspireret af Bismarck, ønskede at foregribe socialismen ved at bedrestille arbejderne. Måske. Det er dog næppe den hele forklaring. Der var i de senere årtier kommet en række mennesker, der faldt uden for storfamilierne: arbejderne i byerne, småhandlende og små håndværkere i stationsbyerne, som den ny næringslov og jernbanebyggeriet havde skabt, og den begyndende dannelse af husmandssteder. Her var et enormt behov for menneskeligt tålelige forhold i ulykkestider. Og her var ingen reserver at hente hverken i sparekassen eller i ekstra træk på familiemedlemmers eller tyendes arbejdsindsats. Eksistensen af småfamilier skabte problemer.

Men helt bortset herfra, så gled magten i disse år de facto stadig langsomt nedad. Det var ikke blot de gamle, der gerne ville have alderdomsunderstøttelse; der var mange midaldrende, der begyndte at tænke på deres egen alderdom; og der var mange voksne børn, der gerne så en lempelse i deres bidrag til egne gamle. Betød, når alt kom til alt, ikke alderdomsunderstøttelsen først og fremmest

en lettelse for de midaldrende, der så deres moralske forpligtelse til at bistå deres gamle forældre lettet.

I det nittende århundrede var de sociale ydelser blevet finansieret lokalt. Det måtte føre til nidkær sparsommelighed. Det sognerådsmedlem, der gik ind for, at en sognebo skulle indføres blandt fattiglemmerne, kunne næsten på øre regne ud, hvor meget han selv skulle betale. Med alderdomsunderstøttelse i 1891 kom staten ind som bidragsyder. Man ved da i sognene, at man må bidrage til alle de andre sognes letsind, og at alle de andre bidrager til ens eget. Det må ligesom trække i retning af større villighed til at yde.

Man kan diskutere, hvor stor den tyske inspiration var til lovene af 1891/92. Det kan man derimod ikke m.h.t. loven, hvorved invalideforsikring indføres i 1921. Store dele af den er bogstavelig oversættelse fra tysk. Ved den indførte principper, der hidtil havde været ukendte i dansk lov: tvunget medlemsskab for sygekassemedlemmer og arbejdsgiverbidrag. Ved invalideforsikringen pillede man en del af klientellet ud af fattiglovens pæne del og gav dem i stedet invaliderente. Det var dog andet og mere end en navneforandring; de fik en ret til ydelsen og fik utvivlsomt i de fleste tilfælde mere end før. Oversættelsen fra tysk var var i øvrigt ikke gjort særlig godt. Invalidenrente blev til Invaliderente, skønt rente på dansk er noget, man får af sine penge. Men folk var glade; nu var det ikke blot kuponklipperne, der levede af rente.

Allerede året efter fik vi aldersrente. Her var det dog kun ordet »rente«, der var inspireret fra tysk; resten byggede på de gamle danske principper. Den væsentligste nydannelse bestod i, at ydelsernes størrelse blev lovbundet. I byerne havde der forlængst udviklet sig en praksis, men på landet kunne der stadig råde vilkårlighed.

Vi er nu inde i en periode, hvor statsmagten, ofte præget af byernes synspunkt, søger at bringe landdistrikterne til at lægge et højere niveau. I byerne rådede en vis modvilje imod at skulle modtage landdistrikternes fattige medborgere, men også en modvilje imod at skulle have regler om tvungen hjemsendelse til landdistrikterne.

I 1934, medens arbejdsløsheden endnu havde et betragteligt omfang, hvor landbrugskrisen skabte uro blandt landbrugerne, skulle der ske noget. Steincke fik gennemført sin socialreform. Det drejede sig først og fremmest om en kodificering og rationalisering af landets efterhånden meget tilfældigt udseende sociale love. De fleste sociale love er gennemført under gode økonomiske forhold. Selv om 1934 var et relativt godt år sammenlignet med de omkringliggende, var det et økonomisk dårligt år. Måske danner det en del af baggrunden for forståelsen for, at reformen blev, som den blev.

Den lagde op til en fortsættelse af todelingen i dansk socialpolitik, nu kaldet offentlig forsorg og folkeforsikring.

Lov om offentlig forsorg skabte en tredeling og to nye ord. Fattighjælpen forblev sig selv lig, men skulle nu være forbeholdt de ganske få. Fattighjælp uden fattighjælps virkninger blev til særhjælp. Og de fattiges kasse blev påny omdøbt, nu til kommunehjælp. Alderdomsforsørgelsen, der var blevet til aldersrente, avancerede yderligere og blev til folkeforsikring og flyttede rent lovteknisk over fra forsorgslovgivningen til forsikringslovgivningen.

Lov om Folkeforsikringen kom også til at rumme en tredeling: sygeforsikring, invalideforsikring og alderdomsforsikring. Sygeforsikringen blev tvungen, men man kunne opfylde tvangskravet ved at betale et nominelt beløb, der hverken gav rettigheder eller forpligtelser. I realiteten var det således stadig frivilligt, om man ville være med eller ej. Der betaltes fortsat præmier til sygekassen og til invalideforsikringen. Alderdomsforsikringen fortsatte den gamle aldersrente og var en ren forsorgsforanstaltning. Dette var mest nye etiketter på gamle flasker.

Ved selve reformen skete ikke meget. Men der blev givet en ny ramme omkring det gamle stof. Og denne ramme har vist sig at være god til at vokse i.

Af det århundrede, der er nævnt i denne artikel, ligger en fjerdedel i tiden efter den anden verdenskrig. I denne periode er der enkelte store begivenheder.

I 1956 besluttes det at indføre fuld folkepension. Det skete i etaper; først skulle vi alle have et forholdsvis beskedent grundbeløb, siden fik vi alle den fulde folkepension, men alligevel lagdes et beløb ovenpå for dem, der ikke havde andre indkomstkilder. Den reform skulle vise sig at blive meget dyr.

Meningen med den fulde folkepension var, at vi alle skulle være lige. Dette princip kunne det være lidt svært helt at leve op til. Vi fik ATP, hvorved nogle blev mere lige end andre. Herved fik forsikringsprincipperne ligesom en oppudsning. Skal nogle have og andre ikke have, var den traditionelle vej forsikringens. Imidlertid, ordningen blev gjort tvungen for alle lønmodtagere, og arbejdsgiverbidragene indgår blandt omkostningerne og betales således af alle forbrugere. Der har været ønsker om at ændre ATP til ITP, hvorved de bedst stillede blandt lønmodtagerne skulle have mest. Dette er for så vidt en konsekvens af hele udviklingen. Imidlertid er dette skridt endnu ikke taget.

Er der nogen gruppe, der i Danmark har fået sine vilkår forbedrede, er det de gamles. De er endog bedre stillet end mange arbejdende mennesker, folkepensionister har ikke blot skaffet sig en ganske rundelig folkepension, men visse skatteprivilegier, befordringsfordele (65-billetter, mimrekort), telefонтillæg, billig adgang til visse forlystelser. Der findes de tilfælde, hvor modtagelse af folkepension føles som det sidste avancement.

Det gamle familieforsørgelsessystem måtte skabe helt særlige problemer for den, der ingen familie havde til at støtte sig. De enlige mødre blev en sådan særlig vanskelig stillet gruppe. Datidens moralopfattelse indførte en slags afskrækkelsesprincip over for kvinderne og giftemålspåbudssystem over for mændene for at hindre, at den slags tilfælde opstod. Men moralen kom nu og da til kort, og enlige mødre følte som særligt trængende. Med moderne erhvervsformer er dette ikke tilfældet længere, og i dag er denne gruppe vel ligesom folkepensionisterne at betragte som en privilegeret gruppe blandt socialmodtagerne.

I 1959 fik vi en særlig enkelov, en slags førtidspensionering for dem, der blev enker i en relativ høj alder, og for hvem omskoling til erhverv var vanskelig eller umulig.

Enkeproblemet er i grunden et barn af en mellempriodes familietype. For den gammeldags storfamilie skabte den ældre enke ikke noget vanskeligt løseligt problem. For den moderne familietype, hvor mand og hustru hver har sit udearbejde, foreligger heller ingen særlige sociale problemer knyttet til enkestanden. Enkeproblemet opstår i overgangsformen, hvor familierne er blevet små, men hustruen ikke løsrevet fra hjemmearbejdet. I mange tilfælde er hun blevet invalideret af mange års husarbejde, hvor der i grunden ikke har været ret meget at bestille.

For de midterste aldre var efterhånden de fleste forsørgerbyrder fjernet: De gamle forældre, de syge familiemedlemmer, invalider, enker osv. Men den største gruppe var dog stadig tilbage: børnene. I skattelovgivningen var nogle svage bestemmelser, der skulle sikre, at livsminimet til børnenes underhold var skattefrit. Efterhånden som indkomstskatten blev progressiv, førte disse regler til, at de bedst stillede fik størst nedsættelse i anledningen af, at de havde børn, og de dårligst stillede fik ingenting. Men hvorfor skulle ikke også forsørgelsen af børnene udjævnes over alle samfundets medlemmer. Vi fik kort efter krigen børnetilskud, der så nogenlunde skulle sikre lige store tilskud til alle børn. Efterhånden er børnetilskuddene vokset og har erstattet skattetilpasningen. Enlige forsørgere får særligt store tilskud, hvad i grunden hører hjemme i den familietype, vi er ved at forlade.

Med børnenes inddragelse i systemet er målet ved at være nået. I stedet for familieforsørgelse har vi fået samfundsforsørgelse. Samlivsfamilien bliver mindre og mindre, og individet er på vej til at blive enheden. Forsørgelsesfamilien bliver stadig en anden og større, den vokser fra storfamilie til kommune til stat.

Den moderne familietype skabte en række problemer, der måtte forlange institutioner. Nøglebørnene blev et problem, og deres eksistens stillede krav om vuggestuer, dagplejehjem og børnehaver, og disse institutioners personale anså

det for yderst vigtigt, at de selv skulle være højt uddannede og godt lønnede. I andre aldre nødvendiggjorde familieudviklingen etableringer af husmoderafløserordninger, hjemmepleje, sundhedsplejersker, rekreationshjem, alderdomshjem, store hospitalsafdelinger for gamle, som ikke helbredes, men kun plejes; det er for så vidt en tilbagevenden til hospitalets oprindelige funktion, at være en dødens ventosal. I stedet for en fortids alsidigt sammensatte kollektive familier får vi store ensidigt sammensatte kollektiver.

Trangen til sikring og tryghed har givet sig et par bemærkelsesværdige udslag i de senere årtier; medens det engang var socialpolitikens opgave at redde de ringest stillede, er det i dag et system, der stiler imod at sikre os imod indkomstnedgang. Det har ført til erhvervspolitiske foranstaltninger, der normalt ikke betegnes som socialpolitiske, men alligevel alene kan begrundes ud fra sociale hensyn.

Det er forlængst blevet en dogme, at lønmodtagere aldrig må kunne gå ned i indkomst. Med landbrugsordningerne er dette princip flyttet over på landbrugerne. Omkostningerne herved er ikke blot transfereringerne, men langsommeliggørelsen af en tilpasning til en ny tids økonomiske betingelser.

I virkeligheden har vi i disse år tilsvarende problemer i byerhvervene, hvor et stort tal af småhandlende forlader deres butikker. Når der her ikke er dukket tilsvarende ønsker op, hænger det sammen med, at disse folk lettere er gledet ind blandt lønmodtagerne og i reglen kort tid efter, at butikken er lukket, sidder med en højere indkomst, kortere arbejdstid og føler sig mere trygge end før.

En konsekvens af denne tankegang er det, at vi nu skal have en omstillingsydelse, en slags pension, folk, der er slået ud af deres erhverv, skal have, indtil et nyt egnet arbejde dukker op. Man må nok håbe på, at vi ikke påny kommer ind i en alvorlig arbejdsløshedperiode, for så bliver dette dyrt. Får vi en omstillingsydelse, må de særlige enkeordninger vist forsvinde; de tjener jo lignende formål. Som ved landbrugsstøtten må man påregne en omkostning i form af langsommere tilpasning.

Henimod vort århundredes slutning er der blevet lagt op til en ny reform. Sygekasserne står foran deres ophævelse, og hele området overgang til at blive et rent offentligt anliggende. Når der ingen ikke-medlemmer er, behøver man ikke at opretholde medlemsbegrebet, og demokratiet i sygekasserne var forlængst afgået ved døden på grund af medlemmernes mangel på interesse for, hvad der foregik i foreningerne. Fortiden er imidlertid vanskelig at komme bort fra. Vi synes stadig at skulle være delt i A- og B-mennesker.

Dansk sociallovgivning har næsten altid været en folkeforsikring, ikke en arbejderforsikring. Der har dog været visse bestemmelser, der særligt tog sigte

på lønmodtagerne, f. eks. reglerne om dagpenge i sygdomstilfælde. Man sammenlignede ligesom en ældre tids typer med hinanden: Arbejderen, hvis dagløn faldt bort, med købmanden, hvis butik fungerede, selv om han ikke selv var der i nogle dage. Mange små selvstændige er imidlertid i en meget vanskelig situation, hvis de må blive væk fra virksomheden. Kan de ikke betale nogen til at passe den, kan et fravær betyde et varigt smæk.

Vi kan vel i det sidste par decenniers udvikling aflæse følgende tendenser:

Ydelserne, der en gang skulle være de nødtørftigste til at muliggøre det for en person at overleve, falder nu i to grupper. Drejer det sig om midlertidig uarbejdsdygtighed, skal ydelserne muliggøre det for familien at fortsætte livet omtrent som før. Man skal have arbejdsløshedsunderstøtelse, sygedagpenge o. s. v. af et omfang, der gør det muligt at leve omtrent, som intet var sket. Differentieringen sker da således, at de, der tjente mest, skal have mest. Med nutidens vaner kan et kortere afbræk i indkomststrømmen også ødelægge mere end før. Tidligere måtte man udskyde køb af tøj, men i dag risikerer man at måtte afstå bil og hus. Først når uarbejdsdygtigheden strækker sig over lange perioder, skal vi tvinges til at indstille os på en ny levfod. Det gælder folkepension og invalidepension, som dog er betydeligt højere end folkepensionen. Det er formentlig kun et spørgsmål om år, når vi også på dette område får svenske tilstande og giver mere til dem, der livet igennem har vænnet sig til en høj levfod, end til deres mindre heldigt stillede medborgere.

Et andet princip, der præger vor tid, er, at frivillighed erstattes af tvang og følgelig præmier af skatter. Skal vi alle være med, er der ingen grund til at have særlige kasser, hvis væsentligste formål er at opkræve bidrag af medlemmerne og sikre, at vi har været medlemmer, førend udbetalinger finder sted. Dette er nødvendigt, hvis det drejer sig om en forsikring, vi selv tager stilling til, om vi vil være med i eller ej, men tvang gør det overflødig. Og i samme nu alle skal være med, dukker spørgsmålet op, om nu også der er nogen grund til, at vi alle skal betale det samme. Ophæves præmiebetalingen, sker der også over indbetalingerne en vis økonomisk udjævning.

Hvis man ikke behøver at holde styr på berettigede og ikke-berettigede, bliver kasserne overflødige. Administrationen egner sig til at blive offentlig. Engang skulle kassernes ledelse skønne i enkelttilfælde, men er ensartethed og ret indført over hele linien, kan det offentlige fuldt så let ordne de opgaver. Engang skulle kasserne fri os fra at havne på kommunernes ubehagelige bistandsformer, men med alle retsvirkningers bortfald behøver man ikke at associere noget nedværdigende til kommunen. Kassernes administration føles da efterhånden som overflødig, og mange følte efterhånden sygekasserne som noget, der mere oprethold-

tes for at give et ineffektivt bureaukrati et levebrød, end fordi de havde nogen socialpolitisk funktion.

For et sekel siden var den økonomiske enhed familien. Den havde én stemme, husbonds, han eller ejendommen lignedes i skat; familien fik gennem manden, da det blev aktuelt, en selvangivelse, og den modtog hjælp fra det offentlige. Man skønnede, og hjælpens størrelse afhang af familiens trang. I dag er enhederne individerne. Først gjorde man det billigste: gav kvinderne stemmeret, men i dag er vi meget langt på vej til at være individer over for skattevæsen og socialvæsen. Medens tidligere den enkeltes stilling var stærkt afhængig af hans nærmestes vilkår (mands, hustrus, børns), men uafhængig af de fjernere stændes, er kredsen, hvis vilkår influerer på ens stilling, nu ved at svinde ind til at blive ikke-eksisterende. Storfamilien blev til primærfamilie og primærfamilien opløses nu i en samling individer. Vi finder under vor tids økonomiske forhold dette langt selvfølgeligere; det er det også, ligesom familiesynspunktet var det generationer tilbage.

En anden følge af den politiske udvikling er, at de store grupper får mere end de små. Vi venter alle at blive gamle; de fleste af os får børn; vi venter alle i løbet af vort liv at få sygdomsperioder, at skulle være på hospital. Altså giver vi til os selv, når vi giver til disse grupper. Derimod venter vi ikke at blive epileptikere, åndssvage eller sindssyge; nogle mennesker bliver gennem deres gerning eller nært familieskab opmærksom på disse gruppers særlige levevilkår, men de formår ikke at give disse grupper den masseopbakning, som der er for de gamle.

Folkepensionister og invalidepensionister har forlængst organiseret sig. I én henseende står de selvsagt svagt: de kan ikke strejke. Men i en anden står de stærkt: de kan flytte deres stemme fra det ene parti til det andet. Med rette eller urette anser mange politikere dem for at være ret labile. For de fleste mennesker er der en lang række forhold, der bestemmer deres stemmeafgivning, således partiernes stilling til skolepolitik, militær, skattepolitik, næringspolitik o. s. v., og et partis stilling til et enkelt spørgsmål er ikke afgørende for stemmeafgivningen; men for de gamle er der måske kun ét tilbage, de interesserer sig for: folkepensionens størrelse.

Vor tid har fået endnu en pressionsgruppe. Institutionernes personale, navnlig børneinstitutionernes, er blevet en pressionsgruppe, der i børnenes og samfundets og fremtidens navn øver pres, for at de selv skal være mange og højt-lønnede.

Da sociallovgivningen var i sin barndom, var dens formål at gøre det mu-

ligt for de fattigste at overleve. Der var en vis tilbøjelighed til at mene, at den, der engang var kommet på offentlig hjælp, var dér lige til begravelsen på kommunens regning. I dag forklarer man nogen social bistand med, at den er med til at helbrede folk, føre dem tilbage til arbejdslivet. Den anses ligefrem for at være produktiv. Man sammenligner omkostningerne ved bistanden undertiden med, hvad der senere spares i anden form for bistand (invalidere, arbejdsløshedsunderstøttelse) eller med, hvad vedkommende sættes i stand til at tjene. Revalideringen er hovedeksemplet, men narkoredning, behandling af psykose børn etc. begrundes på samme måde. Megen børneforsorg og bistand af social karakter ynder at bruge samme argumentering.

I mellemkrigstiden var socialpolitikken endnu noget kontroversiel. Familierne på landet var endnu store nok og udvidede nok til, at mange af de sociale problemer kunne klares inden for disse. Og mange af disse familier følte sig knyttede til disse systemer og ikke til de mere moderne sociale trykkesystemer. Derimod var småfamilierne blevet det typiske for byerne. I efterkrigsårene reduceredes landbofamilierne hurtigt til at blive af samme type som byernes. Tiden efter den anden verdenskrig er da blevet præget af stort set samme interesse i hele befolkningen. Hertil kommer den økonomiske udvikling, der har ført med sig, at landet er blevet helt præget af lønmodtagere, hvilket selvsagt har sat sit præg på det politiske liv. I dag må vel de fire af vore fem store partier anses for dominerede af lønmodtagerinteresser. I løbet af demokratiets første hundrede år er hjulet da drejet en hel omgang: i stedet for at borgere og bønder skulle pålægge sig selv at betale til de dårligst stillede, bevilger de nu ydelser til sig selv.

For halvandet hundrede år siden havde vi et rent skattefinansieret forsorgssystem. Da det mod århundredets midte blev hårdt og brutalt, opstod der forsikringsordninger ved siden af. Gennem de sidste firs år er de to systemer smeltet mere og mere sammen, indtil vi nu har vænnet os til påny at have et rent skattefinansieret forsorgssystem, der dækker os mod alskens uheld og ulykker. Endnu findes spor af forsikringstanken i ordningerne, og endnu anvendes nu og da forsikringslignende arrangementer på uprøvede områder, men inden de firs år er blevet til hundrede, vil nok de sidste spor af forsikring være forsvundet.